

Kunst als overlevingsmechanisme

Het doorzettingsvermogen van Yair AA

De tekeningen van Yair AA spreken boekdelen. Ze vertellen het verhaal van een kind dat de geschiedenis van zijn geliefde Joods familie moet meetorsen. Het verhaal van een jongen die ziek werd en jarenlang in psychiatrische klinieken moest verblijven. En ze laten zien hoe een halfdode man zich via zijn kunst weer tot leven wist te wekken. Portret van een overlevingskunstenaar.

Als het Guinness Book of Records een categorie 'kunst verzamelen en opslaan op een kleine bovenwoning' had, zou Yair AA de absolute recordhouder zijn. In zijn appartement met zolder bewaart hij ruim drieduizend tekeningen, honderden foto's en vele olieverfschilderijen. Een klein deel van zijn werk hangt aan de muur, gebroederlijk naast etsen van Anton Heyboer. Op de grond staan dozen met ingelijste tekeningen, die bestemd zijn voor een grote expositie.

Stuk voor stuk vertellen de sobere maar krachtige tekeningen een deel van zijn levensverhaal, dat zeker twintig jaar voor zijn geboorte begint. 'Mijn grootvader zat tijdens de tweede wereldoorlog in het verzet en werd door de Duitsers vermoord. Mijn vader hield daar een trauma aan over en besloot terug te gaan naar Israel. Toen ik twaalf was, kreeg mijn moeder botkanker. Ze stierf zes jaar later na een verschrikkelijk ziekbed. Door de kanker brak ze al haar botten, op een gegeven moment zat zelfs haar hoofd in het gips'.

Kort na haar begrafenis ging Yair voor vier jaar het Israelische leger in. Een groot deel van die tijd vocht hij daadwerkelijk aan het front in Libanon. 'Om daar goed te kunnen overleven, moet je je gevoel wegstoppen en als een machine functioneren. Dat lukte me goed. Ik was een modelofficier. Als beloning mocht ik zelfs op bezoek bij de president.'

Dat bezoekje is er nooit van gekomen omdat Yair tegen het einde van zijn dienstitijd ziek werd. Hij lijdt aan een schizoaffectieve stoornis. Dat betekent dat hij zowel diepe depressies had als periodes waarin hij zich high en overmoedig voelde: de kenmerken van een manische depressie. Die periodes worden afgewisseld met psychoses, een symptoom van schizofrenie. 'Tijdens een psychose ben je vooral angstig' zegt Yair. 'Je beleeft de werkelijkheid anders, maar gelooft toch dat het echt is.'

Overleven

Hij praat Nederlands met een smeug Hebreeuws accent. In korte maar krachtige zinnen vertelt hij dat hij aanvankelijk arts wilde worden. Omdat zijn ziekte redelijk te behandelen leek, kon hij aan een studie medicijnen beginnen. Helaas kreeg hij in het eerste jaar een zware depressie. Zo zwaar dat de psychiater in de kliniek in Israel het nodig vond om hem te behandelen met electroshocks, een onderwerp dat vaak terugkomt in zijn tekeningen.

Hij brak zijn medicijnenstudie af en koos voor de kunst. Hij studeerde in Israel en werd later in Nederland zelfs aangenomen op de Rietveldacademie. Ook die opleiding kon hij niet afmaken omdat hij sinds zijn 23^e een groot deel van zijn leven in psychiatrische klinieken doorbracht. Daar ontdekte hij dat kunst voor hem een manier was om te overleven. 'Zonder kunst ben ik dood' zegt hij zonder enige vorm van overdrijving. De boeken die hij destijds maakte, laten zien hoeveel waarheid er in de opmerking zit. In de eerste boeken staan niet meer dan krabbels, de beeldtaal van een halfdode

volwassene die zichzelf opnieuw moet uitvinden. Ze drukken maar een ding uit: totale verwarring. Naarmate de tijd vordert, verdwijnt een deel van de chaos en winnen de beelden aan kracht.

Is er een verband tussen zijn ziekte en de kwaliteit van zijn werk? Yair weet het niet: 'Ik ken veel zieke kunstenaars die geen mooi werk maken. Wat ik wel heb, is doorzettingsvermogen. Ik verdiep me, ik concentreer me en werk hard.'

Hulp

Het tekenen ontdekte hij pas toen hij langdurig opgenomen was in een kliniek. Eigenlijk koos hij de fotografie als zijn medium. Een paar van zijn foto's hangen aan de muur, waaronder een foto van zijn vader, een imposante man die eruitziet als een moderne Mozes. De rest, ontroerende beelden van het dagelijks leven in Israel en Azie, bewaart hij in een kistje, waar hij uiterst voorzichtig mee omgaat. 'Het zijn mijn laatste foto's' verklaart hij: 'Ik kan niet meer fotograferen omdat ik geen doka heb. En ik kan mijn foto's zelfs niet reproduceren omdat ik van mijn uitkering geen goed papier kan betalen. Ik hoop dat ik in de toekomst meer hulp krijg, zodat ik weer kan gaan fotograferen.'

Die 'hulp' schijnt nu te komen, al lijkt het vooral een gevolg van talent, hard werken en positief denken, iets dat zijn psychiater hem opdraagt. Hij is opgenomen in het bestand van Beeldend Gesproken, de kunstuitleen van Mentrum voor kunstenaars met een psychiatrische handicap. Ook werd Yair door geneesmiddelenfabrikant Lündbeck uitgenodigd om mee te doen aan een grote internationale expositie, die in een aantal Europese hoofdsteden te zien zal zijn. Het voorlopig hoogtepunt staat gepland voor de dag dat hij veertig wordt. Dan start een grote expositie in Galerie Israel aan de Prinsengracht (linker).

Veilige plek

De Waterheuvel is een clubhuis in Amsterdam, dat dient als ontmoetingsplaats en als veilige plek voor mensen met een psychiatrische achtergrond. Je komt er voor de contacten, de gezelligheid en om nuttig werk te doen. De mensen die er werken komen van buiten de psychiatrie. Deze mensen beheersen een ander vak, zoals koken of administratieve vaardigheden. Dat doen ze in het clubhuis. En daarbij bouwen ze met de leden van de Waterheuvel waardevolle relaties op waardoor de leden zelfvertrouwen en zelfrespect (her)vinden.

Sarphatistraat 43, 1018 EW Amsterdam, 020 6264642 www.waterheuvel.nl